

BUREN ZOALS WE ZE (NIET) KENNEN

Armoedeonderzoek van vzw Motief zoomt in op moslims en niet-moslims onderaan de maatschappelijke ladder

Anneleen DECOENE¹

Harde concurrentie, onmacht, schuldgevoelens, niet gehoord worden... Zo beschrijven moslims en niet-moslims het leven onderaan de maatschappelijke ladder. Precies die groep die dagelijks het scherpst geconfronteerd wordt met de spanningen eigen aan een super-diverse samenleving, voelt zich vaak in de steek gelaten door ordehandhavers, dienstverleners, hulpverleners. Deze opmerkelijke vaststellingen komen naar voor in een onderzoek dat vzw Motief verrichtte bij mensen die in armoede leven en bij armoedeorganisaties.

In dit onderzoek verkenden we de hindernissen en de kansen voor het voeren van een gezamenlijke strijd tegen armoede tussen mensen met een diverse etnisch-culturele en levensbeschouwelijke achtergrond. We deden dat vanuit onze eigen invalshoek. Motief is een erkende vormingsinstelling, gespecialiseerd in de vraag naar de rol en de betekenis van levensbeschouwing in de samenleving, en kent een traditie van emancipatorisch vormingswerk. De deelnemers aan onze vormingen zijn voor het merendeel mensen uit de middenklasse, maar een aantal

van onze vormingscursussen komen tot stand in samenwerking met armoedeorganisaties. Aan deze cursussen participeren ook mensen in armoede. De laatste jaren hebben wij als vormingswerkers geïnvesteerd in methodieken en manieren om te kunnen omgaan met het dominante maatschappelijke discours omtrent de islam en de negatieve beeldvorming rond moslims. Het is vanuit dit proces dat we in dit armoedeonderzoek speciaal aandacht hebben besteed aan beeldvorming als mogelijke hinderenis voor samenwerking. Centraal stond de vraag in welke mate samenwerking gehinderd wordt door de beelden die moslims en niet-moslims in armoede over elkaar hebben.

Dit artikel licht de opmerkelijkste resultaten van het onderzoek toe en gaat dieper in op enkele perspectieven om met deze resultaten aan de slag te gaan. Motief is evenwel geen expert in armoedebestrijding. Wel hopen we hiermee onze eigen specifieke bijdrage te leveren aan het zoekproces dat momenteel binnen de armoedesector gevoerd wordt.

1 De auteur is educatief medewerkster bij Motief vzw, contact: anneleen.decoene@motief.org.

Opzet van het onderzoek

Het onderzoek omvatte twee fasen. In een eerste fase spraken we met vijftien organisaties uit het middenveld die met het thema armoede bezig zijn. Zij werden bevestigd op vijf thema's: visie op armoede, strategieën om armoede te bestrijden, de plaats van levensbeschouwing in hun werking, beeldvorming en interculturaliseren. In een tweede fase werden groepssessies georganiseerd met groepen van moslims en niet-moslims in armoede, in Antwerpen-Kiel, Borgerhout, Gent en Lier.

De groepen werden – noodgedwongen – op een andere manier samengesteld. Voor de niet-moslims in armoede hebben we gewerkt met groepen van het Vlaams Netwerk van Verenigingen waar armen het woord nemen, bestaande groepen met een lange ervaring in het thematiseren van de armoedeproblematiek. Moslims die in armoede leven bijeen brengen bleek niet zo eenvoudig. Verenigingen van etnisch-culturele minderheden brengen mensen immers in de eerste plaats bijeen op basis van hun etnisch-culturele identiteit, en niet op basis van hun socio-economisch kwetsbare positie. In onze gespreksgroepen met moslims zaten dan ook vooral mensen die niet georganiseerd waren rond het thema armoede, en nog niet vaak (of nog nooit) in groep over dit thema gesproken hadden, maar wel georganiseerd waren rond de positie van etnisch-culturele minderheden.

Het onderzoek leverde vooral sterk kwalitatief materiaal op. Motief heeft noch de middelen, noch de intenties om grootschalig empirisch onderzoek te verrichten. We wilden met dit onderzoek het terrein verkennen, en organiseerden de groepssessies met mensen in armoede niet alleen als onderzoekers, maar vooral als begeleiders die ook deel van het proces waren.

Opmerkelijke vaststellingen

In de publicatie van ons onderzoek, "Buren zoals we ze (niet) kennen. Moslims en niet-moslims onderaan de ladder", is een uitgebreid verslag te vinden van de gesprekken die we voerden met moslims en niet-moslims in armoede en met armoedeorganisaties. Hieronder geven we enkel de meest opvallende vaststellingen weer.

Doorheen het onderzoek viel sterk op dat zowel mensen die in armoede leven als hulpverleners doordrongen zijn van een dominant maatschappelijk discours, ingegeven door een neoliberale logica, waarin armoede en discriminatie op basis van racisme gezien worden als **individuele** problemen.

Uit de interviews en uit de groepsgesprekken kwam een concurrentiedenken naar voor: beide groepen, niet-moslims in armoede en moslims in armoede, ervaren elkaar als **concurrenten** bij de hulp- en dienstverlening. Beide groepen hebben het gevoel dat de ander gemakkelijker hulp krijgt bij verschillende diensten (OCMW, ziekenhuis, voedselbank, politie, gemeente...). De deelnemers uit beide groepen voelden zich gediscrimineerd door de betrokken diensten, en vaak ook niet beluisterd en niet ernstig genomen.

De negatieve beeldvorming ten aanzien van moslims was prominent aanwezig in de gesprekken die we voerden. Hierbij vormden elementen uit verschillende contexten, zoals migratie, integratie, samenleven en levensbeschouwing, één discours. Beelden over moslims werden in eerste instantie vaak gebaseerd op het negatieve, soms uitdrukkelijk **islamofobe** discours uit media en politiek. Regelmatig werden tijdens de gesprekken met niet-moslims racistische uitspraken gedaan. In deze groepsgesprekken klonk ook vaak een gevoel van onveiligheid ten aanzien van moslims. Pas nadat we mensen vroegen naar

eigen ervaringen kwamen genuanceerdere verhalen naar boven.

In de groepen met moslims namen veel deelnemers het discours uit de media over wanneer ze over zichzelf spraken. Zo benoemden ze zichzelf als "allochtoon" of "vreemdeling" en niet-moslims als "Belgen", waardoor het lijkt alsof ze zichzelf buiten de samenleving plaatsen. Tegelijk klagen ze dit aan en maken ze duidelijk dat ze wel dezelfde rechten hebben. Meer dan het thema armoede, kwam in deze groepen dan ook het thema **discriminatie** op basis van hun etnisch-culturele en levensbeschouwelijke identiteit ter sprake.

Hierna gaan we in op enkele perspectieven om met deze vaststellingen aan de slag te gaan. In de eerste plaats is het belangrijk om naar de mensen in armoede (moslims en niet-moslims) zelf te luisteren. Hierbij is het belangrijk op een goede manier in te gaan op racistische uitspraken en onveiligheidsgevoelens. Het maatschappelijk analyseren van de armoedeproblematiek biedt uitgelezen kansen om het concurrentiedenken te doorbreken. Toch pleiten we niet voor het interculturaliseren van de armoedeorganisaties, maar voor samenwerking rond concrete, lokale initiatieven op basis van de behoeften en verlangens van de mensen in armoede zélf.

Luisteren naar mensen in armoede

De deelnemers aan onze groepen, zowel moslims als niet-moslims, maakten duidelijk dat ze zich vaak niet gehoord voelen. Het onderzoek wees ons in de eerste plaats op het belang van te luisteren naar mensen in armoede. Daarom ontwikkelden we een werkvorm die precies het luisteren naar de deelnemers centraal stelt. Deze werkvorm is erop gericht om de ideeën en ervaringen van de deelnemers ernstig te nemen, om de deelnemers de ruimte te geven en

hen hun frustraties, angsten en woede te laten luchten, en om de deelnemers te leren algemene gevoelens en ideeën concreet te maken. De deelnemers werden tijdens een eerste sessie uitgenodigd om hun beelden en ervaringen over moslims/niet-moslims via een bordassociatie te verwoorden. In een tweede sessie werd het gesprek rond deze beelden verdiept door ze verder te verkennen, zonder te interpreteren of te oordelen. Een meer gedetailleerde omschrijving van deze werkvorm is te vinden in de publicatie "Buren zoals we ze (niet) kennen."

“Zowel moslims als niet-moslims, maakten duidelijk dat ze zich vaak niet gehoord voelen.”

Deze werkvorm, waarin het luisteren naar mensen in armoede centraal staat, leverde ons enkele belangrijke sleutels op om in het zoekproces rond de gezamenlijke strijd van moslims en niet-moslims in armoede goed om te gaan met racistische uitspraken en met onveiligheidsgevoelens.

Omgaan met racistische uitspraken

Tijdens het gesprek over beeldvorming in de groepssessies met niet-moslims werden regelmatig racistische uitspraken gedaan. Begeleiders van Verenigingen waar armen het woord nemen hadden ons daar ook voor gewaarschuwd. Enkele armoedeorganisaties haalden ook aan dat deze racistische uitspraken voor hen een drempel vormden om het gesprek over diversiteit aan te gaan. Racisme bracht in de groepen van niet-moslims een beladenheid in het gesprek. Deelnemers van deze groepen distantieerden zich soms van racisme, voor ze een bepaalde uitspraak deden die racistisch kon zijn. Het onderwerp racisme vormde voor de deelnemers van niet-moslimgroepen een beknelling

om te spreken over beeldvorming ten aanzien van moslims. Het thema racisme maakt een constructief gesprek over samenleven in diversiteit dus moeilijk.

Het is niet gemakkelijk om een sfeer te creëren waarin iedereen vrij kan spreken als er zo'n beladen thema aan bod komt. De kracht van onze gespreksvorm was net dat deelnemers zich vrij mochten uiten, zonder dat wij als begeleiders hen gingen corrigeren of overtuigen van andere ideeën. De begeleiders toonden wel steeds interesse in de **context** bij een dergelijke uitspraak: hoe komt iemand tot zo'n overtuiging, op welke ervaringen of informatie is die gestoeld, welke gevoelens gaan daarmee gepaard, enzovoort. Net daar zit een sleutel voor het omgaan met racisme in deze groepen.

We merkten bij het organiseren van de groepsgesprekken met niet-moslims in armoede dat de begeleiders van die groepen zelf onzeker waren over dit soort gesprekken. Sommige begeleiders gaven aan niet te weten hoe ze moeten omgaan met discriminerende uitlatingen en racistische uitspraken. Toch willen wij begeleiders oproepen om het gesprek hierover niet te snel uit de weg te gaan. Niets is immers zo nefast als het niet voeren van dit gesprek. Bovendien merkten wij, maar ook de begeleiders die aanwezig waren, dat de deelnemers zelf veel deugd hadden van deze gesprekken. De persoonlijk opgebouwde 'spanning' kon ontladen worden, deelnemers ervoeren voor het eerst ruimte en respect voor de eigen gevoelens en ideeën, waardoor ook weer ruimte ontstaat om andere ervaringen, inzichten, visies toe te laten.

Het is bovendien van groot belang om de **maatschappelijke context** waarin racistische uitspraken worden gedaan niet over het hoofd te zien. De discussie wordt vaak verengd tot de vraag of iemand racist is of niet. Dit negeert de ideologische inbedding van racistische uitspra-

ken en legt alle verantwoordelijkheid voor racisme bij het individu. Racistische denkpatronen sluipen via onze taal binnen in de manier waarop we spreken. Zelfs zonder bewust racistisch te willen zijn, gebruiken we soms termen die mensen opdelen in groepen en deze groepen negatief beoordelen, zoals de tweedeling allochtoon/autochtoon. Via onze taal zijn we daardoor verbonden met, en nemen we deel aan een uitsluitend discours. Het speelt bovendien in alle lagen van de bevolking, zoals bleek uit de analyse van de beeldvorming bij middenklassers.

“**Racistische denkpatronen sluipen via onze taal binnen in de manier waarop we spreken.**”

Racisme is daarom een collectief probleem, en geen probleem van individuen. In een samenleving waarin zo sterk gedacht en gesproken wordt in termen van wij/zij-tegenstellingen worden vaker racistische uitspraken gedaan. Daarom is het belangrijk te zoeken naar een andere taal om te spreken over samenleven in diversiteit. Misschien kan hierdoor ook de beknelling bij het spreken over armoede en diversiteit verminderd worden.

Omgaan met onveiligheidsgevoelens

Vanuit de groepen van niet-moslims klonk tijdens het onderzoek vaak een sterk gevoel van onveiligheid ten aanzien van moslims. Het is precies op dit punt dat het luisteren een nieuw perspectief kan bieden. De onveiligheidsgevoelens waren gebaseerd op eigen ervaringen, verhalen van kennissen en beelden vanuit de media. We merkten in ons onderzoek echter dat deze onveiligheidsgevoelens versterkt werden door het gevoel er alleen voor te staan. Deelnemers klaagden aan dat mensen van wie ze verwachten dat ze optreden tegen geweld of

agressie, gewelddadig gedrag van moslims niet durven of willen aanpakken. Ze gaven ook aan dat men op sommige plekken niet bereid is te luisteren naar hun negatieve ervaringen met moslims. De ervaring dat hun problemen genegeerd, ontkend of doodgezwegen worden, vergrootte hun gevoelens van onveiligheid.

“**Onveiligheidsgevoelens werden versterkt door het gevoel er alleen voor te staan.**”

Wanneer we doorpraatten over het thema onveiligheid bleek ook een praktische factor onveiligheidsgevoelens ten aanzien van moslims in de hand te werken, zij het op een onrechtstreekse manier: namelijk technische of materiële mankementen, zoals in sociale woonblokken waar liften niet werken, lichten kapot zijn, deuren die niet sluiten, enz. Deze ogenschijnlijke kleine mankementen zorgen ervoor dat mensen zich niet op hun gemak voelen in hun eigen woonomgeving, en meer angst of onzekerheid voelen voor bewoners die ze minder goed of niet kennen en van wie ze al een negatief beeld hebben.

In het op een goede manier omgaan met deze onveiligheidsgevoelens is het volgens ons cruciaal om in eerste instantie slachtoffers van geweld of angst hun verhaal te laten doen. Ervaringen van geweld en onveiligheid zijn vaak erg ingrijpend en moeilijk te verwerken. Het is essentieel dat slachtoffers ervaren dat ze gehoord worden, dat ze ernstig genomen worden, dat ze er niet alleen voor staan. Daarom is het belangrijk dat ze hun ervaring kunnen vertellen in hun eigen bewoordingen, ook al zijn hun uitspraken soms erg veralgemenend, en ook al hebben we niet onmiddellijk een oplossing voor het probleem.

De uitspraken die in de gesprekken werden gedaan over de 'ordehandhavers' en dienstverle-

ners roepen heel sterk de vraag op hoe het gebrek aan vertrouwen tussen beide partijen kan weggewerkt worden. Deze vraag willen we echter ook stellen aan de groepen waarin mensen in armoede hun ervaringen uitwisselen. Is daar ruimte voor het vertellen van deze ervaringen, in hun eigen woorden? Worden mensen die zich aan de onderkant van de samenleving bevinden en het scherpst met de maatschappelijke spanningsvelden geconfronteerd worden in hun dagelijkse leefwereld, ook erkend in hun worsteling die daarmee gepaard gaat? Pas als die cruciale eerste stap gezet is, lijkt het ons zinvol om met de betrokkenen de ervaring te helpen kaderen.

Het is van het grootste belang dat de persoon die dit gesprek begeleidt, niet meegaat in veralgemeningen of in een discours dat veiligheidsproblemen uitvergroot. Dit kan door in het gesprek te proberen om de ervaring zoveel mogelijk terug te brengen tot haar reële proporties en door na te gaan welke concrete stappen het slachtoffer nodig heeft om de negatieve ervaring te verwerken. Naast deze twee stappen, willen we ook een lans breken voor het sneller wegwerken van technische of materiële mankementen in woonblokken. Dit zou de voedingsbodem voor onveiligheidsgevoelens ongetwijfeld gevoelig kunnen verkleinen.

Oproep aan verschillende actoren van armoedeorganisaties

Dit luisteren naar mensen in armoede vormt een uitdaging voor armoedeorganisaties, maar ook voor dienstverleners. Heel wat dienstverleners en sociale woningmaatschappijen hebben het gevoel dat ze al erg veel tijd en energie investeren in luisteren. Dat dit door mensen in armoede niet zo ervaren wordt, zou een signaal moeten zijn voor de dienstverlener dat er iets misloopt in de opvolging van de verhalen of in de communicatie met de cliënten.

Cruciaal is dat de verhalen niet enkel gehoord worden, maar dat ze tevens uitgangspunt en richtingwijzer vormen in de dienstverlening. In het verhaal van mensen in armoede kunnen signalen ontward worden van wat aangepakt dient te worden door de dienstverlener of andere instanties om de situatie meer leefbaar te maken. Aan de overheid kan gesignaleerd worden wat in de plaatselijke dienstverlening niet kan opgelost worden. Wat verder met het verhaal gebeurd is, kan dan ook teruggegeven worden aan de cliënt. Dit zijn kansen om een dienstverlening uit te bouwen, precies vanuit het verhaal van mensen in armoede.

Armoede maatschappelijk analyseren

Een belangrijke uitdaging voor actoren in de strijd tegen armoede vormt het doorbreken van neoliberale denkbeelden die armoede eerder benaderen vanuit een individueel schulddenken dan vanuit een structurele maatschappijanalyse. Dit maatschappelijk analyseren van de armoedeproblematiek biedt ook uitgelezen kansen om het concurrentiedenken te doorbreken. Door met mensen in armoede aan structurele analyses te werken is het mogelijk om verschillen in cultuur of levensbeschouwing te overstijgen en het structurele onrecht en de gezamenlijke uitsluiting te begrijpen om er uiteindelijk ook op een effectieve wijze weerwerk aan te kunnen bieden.

“Door met mensen in armoede aan structurele analyses te werken is het mogelijk om verschillen in cultuur of levensbeschouwing te overstijgen.”

In het onderzoek dat Motief verrichtte, ontwikkelden we een werkvorm waarmee we deelne-

mers wilden aanzetten om zicht te krijgen op de eigen maatschappelijke positie en op wie die maatschappelijke positie delen. De werkvorm liet ook toe om samen te reflecteren over wat de ongelijkheid in maatschappelijke positie veroorzaakt. Via een verhaal over een onzichtbare ladder werden de deelnemers uitgenodigd om zichzelf en anderen maatschappelijk te situeren. De deelnemersgroep waarmee we werkten opverdelede tijdens het proces dat het ‘opklimmen’ mensen tegen elkaar uitspeelt – vooral onderaan de ladder – en dat er ‘iets anders dan een ladder’ nodig is om de kwaliteit van hun leven te verbeteren. Toen we doorvroegen wat dan wel zou kunnen helpen, suggereerden zij om de ladder ‘plat te leggen’ en hem niet als klimrek maar als brug te gebruiken.

Met dit beeld van de brug konden we aan de slag om in een volgende fase te gaan verkennen hoe we de verschillende eilandjes tussen groepen van mensen onderaan de ladder zouden kunnen overbruggen en peilden we naar initiatieven die hiertoe een aanzet zouden kunnen geven. Ook deze werkvorm komt meer uitgebreid aan bod in onze publicatie “Buren zoals we ze (niet) kennen.” In dit artikel schetsen we kort het belang van het ontwikkelen van een maatschappijkritische visie, om vervolgens aan te geven wat deze visieontwikkeling kan betekenen voor de verschillende actoren in de armoedestrijd.

Inzicht verwerven en visie ontwikkelen

Wanneer armoede maatschappelijk geanalyseerd wordt, vraagt dit om een maatschappijkritische blik en een inzicht in de werking van neoliberale logica en denkbeelden. Neoliberalisme **individualiseert** mensen en dingen, zodat we de structurele verbanden tussen individuen en collectieve mogelijkheden, kansen en problemen niet meer zien. Neoliberalisme

vertrekt bovendien vanuit een meritocratisch maatschappijmodel waarin de sociaaleconomische positie van elk individu gebaseerd is op zijn of haar eigen verdiensten. Hierbij wordt niet gekeken naar de capaciteiten die een persoon heeft of niet heeft, maar naar wat hij of zij met die capaciteiten doet. Ook de impact van andere factoren die invloed kunnen hebben op het verwerven van een sociaaleconomische positie – zoals afkomst, grond- of geldbezit, gezondheid, fysieke en intellectuele capaciteiten of geslacht – wordt niet verrekend. De individualisering werkt concurrentiegevoelens in de hand, mensen moeten bewijzen dat zij wel degelijk een plek in de samenleving verdienen, vaak ten koste van anderen.

Armoede en racistische discriminatie worden in deze neoliberale logica gezien als individuele problemen, veroorzaakt door een gebrek aan inzet en aan wil tot 'aanpassing' aan de maatschappelijke norm. Vanuit een meritocratisch denken worden we aangeleerd dat je hoger op de maatschappelijke ladder klimt naarmate je beter beantwoordt aan de onuitgesproken norm van de socio-economisch sterkste groep in de samenleving. Concreet houdt dit in dat je wit, hooggeschoold, taalvaardig en gezond bent en autonoom functioneert, dat je betaald werk hebt en dus geen beroep moet doen op overheidssteun, dat je een eigen woonst bezit en dat je in hoge mate gesecculariseerd bent.

Deze verzameling van eigenschappen vormt **een denkbeeldig 'wij'**. Naarmate je meer aan de norm beantwoordt, kan je op meer maatschappelijke waardering en een hogere status rekenen. Naarmate je meer van dit 'wij' afwijkt, zal je meer uitsluitingsmechanismen ervaren. Ieder van ons wordt individueel uitgedaagd er naar te streven om hoger op te klimmen op de maatschappelijke ladder. Mensen in armoede bevinden zich in dit verhaal onderaan de ladder. Zowel moslims als niet-moslims delen de

realiteit dat ze niet voldoen aan het overgrote deel van de normen waarnaar gestreefd moet worden. Doorslaggevend is echter dat moslims nog meer dan niet-moslims in armoede van de norm afwijken: hun etnisch-culturele, en soms ook hun levensbeschouwelijke identiteit sluit – in realiteit of denkbeeldig – niet aan bij die van de meerderheid. Hierdoor wordt het als legitiem beschouwd dat 'zij' die afwijken van het denkbeeldige 'wij' maatschappelijk minder gewaardeerd worden, hun 'verdienste' bij het in stand houden van ons denkbeeldig 'wij' is immers ook kleiner. Dit dominante samenlevings- en mensbeeld ligt fundamenteel ten grondslag aan een breed aanvaard racistisch discours dat zich in een vage wij/zij-terminologie en algemeen concurrentiedenken uit. Dit beeld wordt dagelijks door de media gevoed. Het leidt tot verlamming, machteloosheid, en/of (zelf)destructief gedrag, voornamelijk in de onderste geledingen van de ladder.

Oproep aan verschillende actoren van de armoedesector

We pleiten ervoor dat de verschillende actoren zich engageren met het maken van deze maatschappelijke analyses. Armoedeorganisaties staan voor de uitdaging om, samen met hun doelgroep, de ervaren armoedesituatie maatschappelijk te leren analyseren op systematische wijze, om inzicht te verwerven in hoe achterstelling en uitsluiting structureel tot stand komen en om weerwerk te bieden aan het individuele schulddenken. Via deze analyse slagen mensen in armoede erin om een klaardere kijk te krijgen op de eigen positie en reële handelingsruimte. Zo komen ze zelf op het spoor welke gemeenschappelijke belangen zij met (mogelijke) bondgenoten delen en wat er nodig is om hun kwaliteit van leven te kunnen verbeteren. Dit opent een proces waarbij mensen de spanningen in de eigen leefomgeving minder 'massief' gaan

ervaren, waarbij ze lotgenoten niet als tegenstanders maar als potentiële medestanders benaderen, en waarbij ze wegen ontdekken om op constructieve wijze met deze spanningen om te gaan. Het creëert een dynamiek die energie vrij maakt en niet meer verlamt.

Aangezien moslims die in armoede leven tot nu toe niet in armoedeorganisaties verenigd zijn, lijkt het ons uitermate belangrijk dat bestaande organisaties waarin moslims zich vandaag verenigen het thema van socio-economische uitsluiting of kwetsbaarheid, dat gepaard gaat met discriminatie, explicieter thematiseren en problematiseren. We denken dat hierbij een rol kan weggelegd zijn voor moskeeën, culturele verenigingen en wat men de 'migrantenorganisaties' noemt. Net zoals bij niet-moslims die in armoede leven, vormt het zich ontdoen van de opgelegde denkbeelden omtrent 'individuele schuld' en het streven naar een maatschappelijke norm – die nooit kan gehaald worden – een belangrijke stap in het emancipatieproces. Op korte termijn kan zo tot meer kwaliteit van leven gekomen worden in de eigen leefomgeving. Op lange termijn kunnen moslims onderaan de ladder zo meer impact krijgen op het maatschappelijke debat omtrent uitsluiting en op de beleidsvorming. Dit sluit aan bij een belangrijke behoefte die vanuit de gespreksgroepen met moslims geuit werd, om samen te komen, ervaringen uit te wisselen en met elkaar te kunnen delen.

Ook in de dienstverlening vraagt het weerwerk bieden aan dominante, neoliberale denkbeelden aandacht en investering. Zowel de bevroegde moslims als niet-moslims ervaren bij diensten hulpverlening dat ze minder goed behandeld worden dan de andere groep. Eerder onderzoek (van o.a. Bea Van Robaey) wees uit dat hulpverleners armoede zelden maatschappelijk analyseren en hulpvragen vaak culturaliseren. Waar cliënten van etnisch-culturele minderheden het

belang van cultuur in de hulpverlening minimaliseerden, benadrukten hulpverleners cultuurverschillen als uitdaging in de dienstverlening. Teveel aandacht voor deze culturele en levensbeschouwelijke verschillen dringt echter een meer structurele analyse naar de achtergrond.

“Wanneer hulpverleners sterk focussen op verschillen in cultuur of levensbeschouwing worden concurrentiegevoelens tussen beide groepen nog aangewakkerd.”

Motief acht het noodzakelijk om in te zetten op visieontwikkeling over de maatschappelijke oorzaken van armoede, zeker in een maatschappij waar de individuele schuldbenadering van armoede en discriminatie dominant aanwezig is. Wanneer hulpverleners sterk focussen op verschillen in cultuur of levensbeschouwing worden concurrentiegevoelens tussen beide groepen nog aangewakkerd. Door die focus verdwijnen immers de vele overeenkomsten in de oorzaken van armoede bij beide groepen uit beeld. Voor hulpverleningsorganisaties, maar ook voor andere dienstverlenende organisaties, bestaat de uitdaging erin te zorgen dat hulpverleners hun culturaliserende en individualiserende bril kunnen loslaten.

Investeren in een gezamenlijke strijd?

In het werken rond concurrentiedenken en rond de maatschappelijke analyse van armoede werd duidelijk dat gemeenschappelijke thema's zich aandienen voor moslims en niet-moslims in armoede. Dit kan gedeelde belangen en beknellingen zichtbaar maken en wijst de weg naar terreinen waarop kan worden samengewerkt.

Toch pleiten wij op dit moment niet meteen voor het interculturaliseren van armoedeorganisaties als dé weg naar een gezamenlijke strijd tegen armoede. Vanuit de vaststelling dat de eigen maatschappelijke positie anders beleefd en benoemd wordt, is het misschien zelfs niet wenselijk dat deze verschillende groepen op dit moment samen worden gebracht in één organisatie of vereniging. De gesprekken die we voerden maakten duidelijk dat in de verschillende groepen andere prioriteiten aanwezig waren in het zoeken naar meer levenskwaliteit. Zo bleek in de groepen van niet-moslims het werken rond onveiligheidsgevoelens een belangrijk thema en werd in de groepen van moslims vooral gezocht rond het omgaan met racistische discriminatie op verschillende terreinen.

Dat wij interculturaliseren niet benaderen als dé weg naar een gezamenlijke strijd tegen armoede, wekt misschien wat verbazing in een tijd waarin "diversiteit" het ordewoord is en organisaties aangespoord worden een meer divers publiek aan te spreken. Het gevaar bestaat echter dat diversiteit in deze context tot een management- en marketingdoel verwordt, waarbij het zoeken naar oplossingen voor problemen van ongelijkheid op de achtergrond komt. De culturele en levensbeschouwelijke aspecten van diversiteit worden dan benadrukt, terwijl de sociaaleconomische en politieke aspecten ervan niet benoemd worden. De vraag waarom men wil interculturaliseren of een meer divers publiek wil bereiken, wordt dan niet meer gesteld. Het is die vanzelfsprekendheid die wij willen doorbreken. Door de vraag naar het waarom opnieuw op tafel te leggen, willen we vermijden dat het zoeken rond diversiteit, inclusiviteit en interculturaliseren meer is dan een voorbijgaande trend die structurele ongelijkheid ongemoeid laat.

“**Het gevaar bestaat dat diversiteit tot een management- en marketingdoel verwordt, waarbij het zoeken naar oplossingen voor problemen van ongelijkheid op de achtergrond komt.**”

Samenwerken kan ook rond concrete, lokale initiatieven op basis van de behoeften en verlangens van de mensen in armoede zélf. Zo uitten deelnemers aan onze sessies hun interesse in een gezamenlijke vrouwenwerking waarin het thema opvoeding centraal zou staan en klonk ook de oproep halalvoeding aan te bieden in sociale restaurants zodat ook moslims daar terecht kunnen. Door aan te sluiten bij de concrete noden van mensen in armoede, kunnen deze kleine initiatieven zinvolle vormen van samenwerking worden.

Een blijvende uitdaging

Vanuit onze traditie van emancipatorisch vormingswerk gaan wij het liefst van al met een groep op weg voor langlopende vormingsprocessen waarin zowel het individu als de groep handelingsruimte winnen en wegen vinden naar meer kwaliteit van leven. Dit onderzoek betekent voor Motief slechts een eerste terreinverkenning om in groepen van mensen die in armoede leven meer diepgaande vormingsprocessen gestalte te helpen geven, samen met bondgenoten uit het werkveld. Met dit onderzoek willen we dan ook een signaal geven aan de sector dat we hiertoe graag blijvend uitgedaagd worden.

De resultaten van het onderzoek werden gepubliceerd in boekvorm als "Buren zoals we ze (niet) kennen. Moslims en niet-moslims onderaan de ladder" onder redactie van Ruben Segers telt 118 blz. en kost 15 euro plus ver-

zendingskosten. Het boek bevat zowel analyses als werkvormen en is een praktisch boek met handvatten voor wie aan de slag wil rond dit thema. Bestellen kan via: www.motief.org.

Bronnen

Arnaut, Karel, Nadia Fadil, Sarah Bracke, Bambi Ceuppens, Sarah De Mul en Meryem Kanmaz (red.), *Een leeuw in een kooi. De grenzen van het multiculturele Vlaanderen*, Amsterdam- Antwerpen, Meulenhoff-Manteau, 2009.

Van Robaey, Bea, *De kleur van armoede. Armoede bij personen van buitenlandse herkomst*, Leuven, Acco, 2007.

Van Robaey, Bea, *Gekleurde armoede en hulpverlening. Sociaal werkers en cliënten aan het woord*, Tielt, Lanoo, 2011.

Verhaeghe, Paul, *De neoliberale waanzin. Efficiënt, flexibel en gestoord*, Brussel, VUB-Press, 2012.

Vzw Motief, *Buren zoals we ze (niet) kennen. Moslims en niet-moslims onderaan de ladder*, Antwerpen, Epo, 2012.

Banaba Orthopedagogisch Management

Voor wie wil doorgroeien naar een leidinggevende functie in zorg en welzijn, of geïnteresseerd is in hoe leiderschap (inspireren en motiveren) en management (organiseren en coördineren) te combineren, is er de Banaba Orthopedagogisch Management, een samenwerking tussen KATHO Kortrijk, KHLim Hasselt en HUB Brussel. Deze opleiding combineert onder meer orthopedagogische en ethische invalshoeken en biedt een ruim theoretisch kader met grote toepassingsmogelijkheden op je eigen praktijk. De volledige opleiding staat voor 60 studiepunten en bestaat uit 2 postgraduat, die je afzonderlijk en in willekeurige volgorde kan volgen, en een aantal finalisatievakken. In september start het postgraduaat 'ik en mijn team'.

Info bij de drie opleidingsinstituten, onder meer via: www.khlim.be/orthopedagogischmanagement, tel. 011 288 270.